

ELEKTRON KİTABXANALARDA İNFORMASIYA TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN ƏSAS ELEMENTLƏRİ

Elçin Məmmədov

*BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrasının dosenti,
riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru*

İnformasiya təhlükəsizliyi – informasiya nəzəriyyəsində geniş, çoxölçülü fəaliyyət sahəsi olub, informasiyanın qorunmasına yönəlmiş kompleks tədbirlərin məcmusudur. İnformasiyanın qorunması probleminə hərtərəfli və sistemli yanaşma bu sahədə nəzərdə tutulan ən ümdə məsələlərdən hesab olunur. Bu zaman informasiya münasibətlərinə daxil olan istifadəçilərin maraqları nəzərə alınmalıdır. İnformasiya resurslarından səmərəli istifadə ilə bağlı subyektlərin maraq sahələrinə aşağıdakılar aiddir:

- mümkünlük ;
- bütövlük;
- məxfilik.

İnformasiya təhlükəsizliyinin təminatına yönəldilmiş proseduralarına uyğun olaraq aşağıdakı qrupları seçmək olar:

- personalidarəetmə;
- fizikimüdafə;
- iş qabiliyyətinin saxlanması;
- təhlükəsizlik rejiminin pozulmasına münasibət göstərmə;
- bərpaetmə işlərinin planlaşdırılması.

Proqram-texnoloji səviyyədə informasiya təhlükəsizliyi kitabxanaların təhlükəsizliyinin təminatının qarantıdır. Elektron kitabxanaların informasiya təhlükəsizliyi məsələsinə informasiyanın əlyətərliyi nöqtəyi-nəzərindən baxılır.

Kitabxanalarda informasiyanın mühafizəsinə uyğun olaraq informasiya siyasətinin əsas istiqamətlərini aşağıdakı kimi xülasə etmək olar:

- kitabxanada informasiyalaşdırmanın həyata keçirilməsi ilə bağlı dövlət strategiyasının işlənməsi zamanı informasiya təhlükəsizliyinə yönəlmiş tədbirlərin tətbiqi;
- dövlət informasiya siyasəti ilə bağlı qarşılıqlı təsir tədbirlərinin həyata keçirilməsi;

- respublika kitabxanalarının beynəlxalq telekommunikasiya şəbəkələrinə aid informasiya resurslarına uyğunlaşdırılmış qaydalara əsasən kataloqların, bazaların və məlumat banklarının hazırlanması;
- informasiya sistemləri və texnologiyalar tətbiq edilən kitabxanaların informasiya resurslarının qarşılıqlı təsirinin bütün strukturunun informasiya təhlükəsizliyinin təminatında texniki vasitələrinin yaradılması sahəsində vahid elmi-texniki dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi.

Kitabxanalarda informasiya təhlükəsizliyi siyasətinin ümumi istiqamətləri və hədəfləri kitabxana sisteminin informasiya təhlükəsizliyi məsələlərini, həmçinin elektron kitabxana sistemindən istifadə vaxtı informasiya təhlükəsizliyi proseslərinin təşkilində əsas prinsipləri və ümumi tələbləri müəyyən edir. Nəzərdə tutulmuş məlumat bazalarında saxlanılan və xidmətin istifadəçilərinin və serverin arasında əlaqə kanalları ilə ötürülən rəqəmli informasiya elektron kitabxananın şəbəkəsində əsas mühafizə resursu hesab olunur. İnformasiyanın əlyətərliyi, bütövlüyü və informasiyanın məxfiliyinin lazımlı səviyyədə olması bir çox metod və vasitələrlə təmin olunur. Xidmət istifadəçilərə istifadəçi hesabının qeydiyyatının prosedurundan sonra kitabxananın alt sistemlərinə distant girişi təmin edir.

Elektron kitabxananın əsas funksiyaları aşağıdakılardır:

- vahid serverdə saxlanılan elektron kitabların oxunması üçün gecə-gündüz onlayn-girişi təmin etmək;
- əlavə imtiyazlarla pullu abunənin əldə edilməsi imkanına malik olmaq;
- vahid serverə kitabların əlavə olunması;
- avtomatlaşdırılmış və elektron kitabxananın resurslarının emalı;
- istifadəçilər tərəfindən kitabların müzakirələrinin təşkil edilmə imkanı;
- müəlliflərin məxfilik hüququnun qorunması və s.

Bu funksiyaların olması kitabxananın informasiya bazasının təhlükəsizliyinin təşkili çərçivəsində fəaliyyət göstərir. Elektron kitabxananın yaradılması, reallaşdırılması, istismarı, monitorinqi, analizi, dəstəyi və elektron kitabxananın informasiya təhlükəsizliyinin artımı üçün nəzərdə tutulmuş sistemlər informasiya təhlükəsizliyi sisteminin mövcudluğunu təsdiq edir.